

UDK 792.01(437.3+481):82.09-2:502

DOI 10.51937/Amfiteater-2026-1/68-90

Povzetek

Drevesa in njihova sečnja se v klasični dramatiki različnih kultur pojavljajo kot pogosta in univerzalna metafora za ranljivost, krhkost reda in ogrožanje ravnovesja. Ena prvih asociacij v tej smeri je drama *Češnjev vrt* Antona Pavloviča Čehova, simbolična sečnja dreves pa je pogosto prisotna tudi v češki klasični dramatiki. Očitno je, da navedena metafora ostaja aktualna tudi v sodobnem postdramskem gledališču; prevzele so jo uprizoritvene umetnosti in sečnja dreves se ni ponovno vrnila le na češke, temveč tudi na nordijske odre. V pričujoči raziskavi poskušam razširjenost, starost in sporočilnost te gledališke metafore utemeljiti kot dokaz temeljne povezanosti človeka in ekološke problematike. Iz te povezanosti je razvidno, da ne gre le za trend v zadnjih desetletjih, ko aktualnost ekoloških tem seveda vse bolj narašča. Razmerje med ekologijo in gledališčem obravnavam tako z vidika delovanja gledališča kot tudi z vidika ekologije kot teme v gledališkem ustvarjanju.

V raziskavi zato podajam kratek pregled ekologije v češkem gledališču zadnjih desetletij z obeh navedenih vidikov. Proučujem tudi razsežnost metafore dreves na odru ter zanimivo naključje, da je zadevna metafora osrednja tema dveh gledaliških stvaritev oziroma predstav, ene češke in ene norveške. Nato predstavim primere iz zgodovine, ki kažejo na močno tradicijo in potencial te metafore v češki in evropski drami.

Ključne besede: ekologija in gledališče, drevesa na odru, postdramsko gledališče, metafora dreves v drami, češka dramatika, evropska dramatika

Dr. **Petra Ježková** je gledališka zgodovinarica in urednica, ki proučuje češko gledališče in kulturo 19. ter prve polovice 20. stoletja. Od leta 2007 je zaposlena na Oddelku za študije češkega gledališča na Nacionalnem inštitutu za kulturo (NIK), kjer je glavna nosilka projekta *Enciklopedija češkega gledališča*. Je tudi pobudnica in vodja knjižne zbirke *Nota bene*. Od leta 2018 je vodja Oddelka za študije češkega gledališča na NIK / Gledališkem inštitutu, od leta 2024 pa tudi glavna urednica strokovne publikacije *Divadelní revue* (Gledališka revija).

petra.jezkova@nipk.cz

Drevesa kot dramska in performativna metafora

Petra Ježková

Nacionalni inštitut za kulturo (NIK) / Gledališki inštitut, Praga, Češka republika

Jasno, razumljivo in nesporno je, da ekologija postaja vse aktualnejša gledališka tema. V prvem delu pričujoče raziskave poskušamo s konkretnimi primeri pokazati, kako se je ekološka tematika odločno uveljavila v češkem gledališču prvih desetletij 21. stoletja, tako na področju njegovega trajnostnega delovanja kot tudi v sami gledališki ustvarjalnosti – torej vsebinsko in tematsko. Pri tem poudarimo tudi, da se je proces tovrstne tematizacije občutno pospešil zaradi pandemije kovida 19.

Po zanimivem naključju je metafora sečnje dreves dosegla doslej največjo izpostavljenost na evropskih odrih – in sicer s praško predstavo *Původní les aneb kdo teď bude roznášet mor?* (umetniška skupina Wariot, festival 4+4 dnevi v gibanju, Ponec, 12. 10. 2023) ter norveško produkcijo *Heil ved* (Oslo, premiera 12. 11. 2023), kar nas je vodilo k nadaljnjemu razmisleku o aktualnosti in odmevnosti te metafore v gledališču in dramatiki nasploh. V raziskavi sem tako v prvi vrsti poskušala opozoriti na globljo kontinuiteto ekološkega mišljenja, ki je bilo v gledališču in dramatiki prisotno že, ko tovrstne tematike še niso izrecno opredeljevali kot ekološke.

V zgodovini evropske in češke dramatike najdemo številne primere dreves kot metafor. V članku izpostavljam le nekaj najizrazitejših, ki jih poskušamo interpretirati in osvetliti s pomenskega vidika: od simbolnih pomenov dreves v dramski pesnitvi *Peer Gynt* (1867) ali v *Gospe z morja* (1888) Henrika Ibsena do močne metafore sečnje dreves v *Češnjevem vrtu* Čehova (1904) in simbola samotnega drevesa kot edinega scenskega elementa v najbolj znani drami absurda Samuela Becketta *Čakajoč Godota* (1952). Simbol drevesa se pojavlja tudi v češki klasični drami – najizraziteje v delu *Laterna* (1905) Aloisa Jiráseka, kjer drevesa simbolizirajo krhko vez med preteklostjo in novo dobo; podobno je tudi v dramatiki Viléma Mrštíka, zlasti v drami *Anežka* (1912), ki jo je napisal skupaj z ženo Boženo (roj. Pacasová). Še bi lahko naštevali, saj podobnih primerov zagotovo ne manjka.

Iz navedenih primerov je razvidno, da so drevesa bila in ostajajo nosilci močnih in povednih scenskih metafor – tako v sodobnih predstavah, kjer se tovrstna

tematizacija in simbolizem pogosto navezujeta na pomembnost okolja in identitete, kot v preteklosti, ko so drevesa v dramah in njihova prisotnost na odru prav tako predstavljali močne metafore. Njihov pomen je bil pogosto povezan tudi z identiteto ter je simboliziral korenine, gotovost in tradicijo. Postala so celo izzivalci, sredstva soočenja ter nosilci sprememb in upanja.

Prevedla Urška Daly.